HIDRONIMIA BAZINULUI HIDROGRAFIC AL NISTRULUI

Doctor habilitat în filologie **Anatol EREMIA**
Institutul de Filologie al AȘM

THE HYDRONYMY OF THE HYDROGRAPHIC BASIN OF THE NISTRU RIVER

Summary. The article underlines the onomasiological peculiarities of the hydronyms of the Nistru river`s hydrographic basin. The water sources are analyzed under multiple facets: historical, sociological, geographical, linguistic. For the studied hydronym categories there is determined the diachronic stratigraphy and territorial key areas; there are also shown the early years of the documentary record, and considered the source forms of names and their structural evolution. Linguistically, the hydronym units are examined in etymological, lexical, semantic and derivational terms.

Keywords: derivation, diachrony, etymology, hydrography, hydronymy, origin, onomasiology, stratigraphy, toponymy.

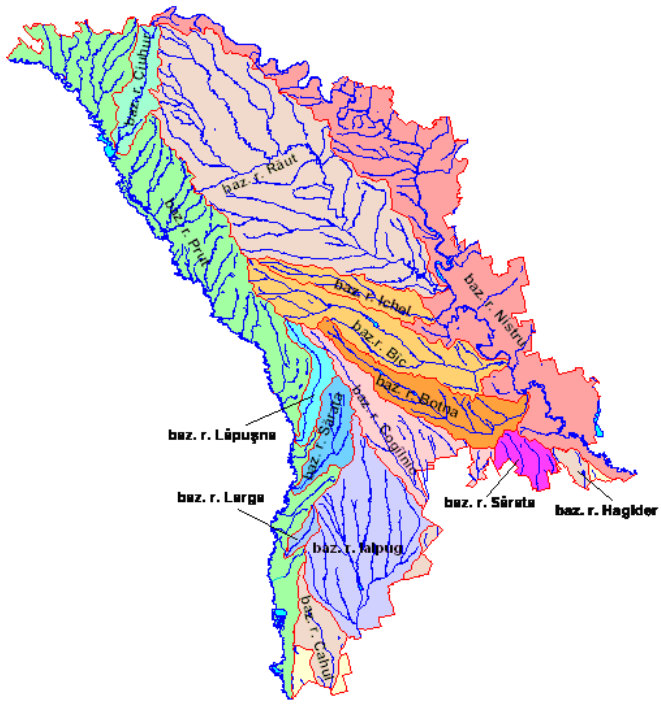
Rezumat. Articolul pune în evidență particularitățile onomasiologice ale hidronimelor bazinului hidrografic al Nistrului. Sursele acvatice sunt analizate sub multiple aspecte: istoric, sociologic, geografic, lingvistic. Pentru categoriile hidronimice studiate se stabilește stratigrafia diacronică și ariile de repartiție teritorială, se indică primii ani de atestare documentară, se analizează formele de origine ale denumirilor și evoluția lor structurală. Lingvistic unitățile hidronimice sunt examinate sub aspect etimologic, lexical, semantic și derivațional.

Cuvinte-cheie: derivare, diacronie, etimologie, hidrografie, hidronimie, origine, onomasiologie, stratigrafie, toponimie.

Nistru este cel mai mare curs de apă din spațiul geografic pruto-nistrean. Fluviul izvorăște din Carpații de Est, lângă s. Volcie (Ucraina), și se varsă în Limanul Nistrului la sud de s. Palanca (Republica Moldova). Lungimea râului este de 1 362 km (în limitele republicii – 660 km), iar suprafața bazinului e de 72 100 km^2 (în limitele republicii – 19 070 km^2). Cota de înălțime la izvoare – 870 m deasupra nivelului mării, la vărsare în Liman – 1 m, căderea de nivel a râului – 869 m. Lungimea bazinului este de cca 700 km, iar lățimea medie de 120 km. Partea superioară a bazinului o reprezintă versanții Carpaților de Est (Carpații Ucraineni), cu altitudini de până la 1 410 m și Podișul Precarpatic (Volâno-Podolian) cu altitudini între 360 și 470 m. Aici adâncimea văii râului este de 150-180 m.

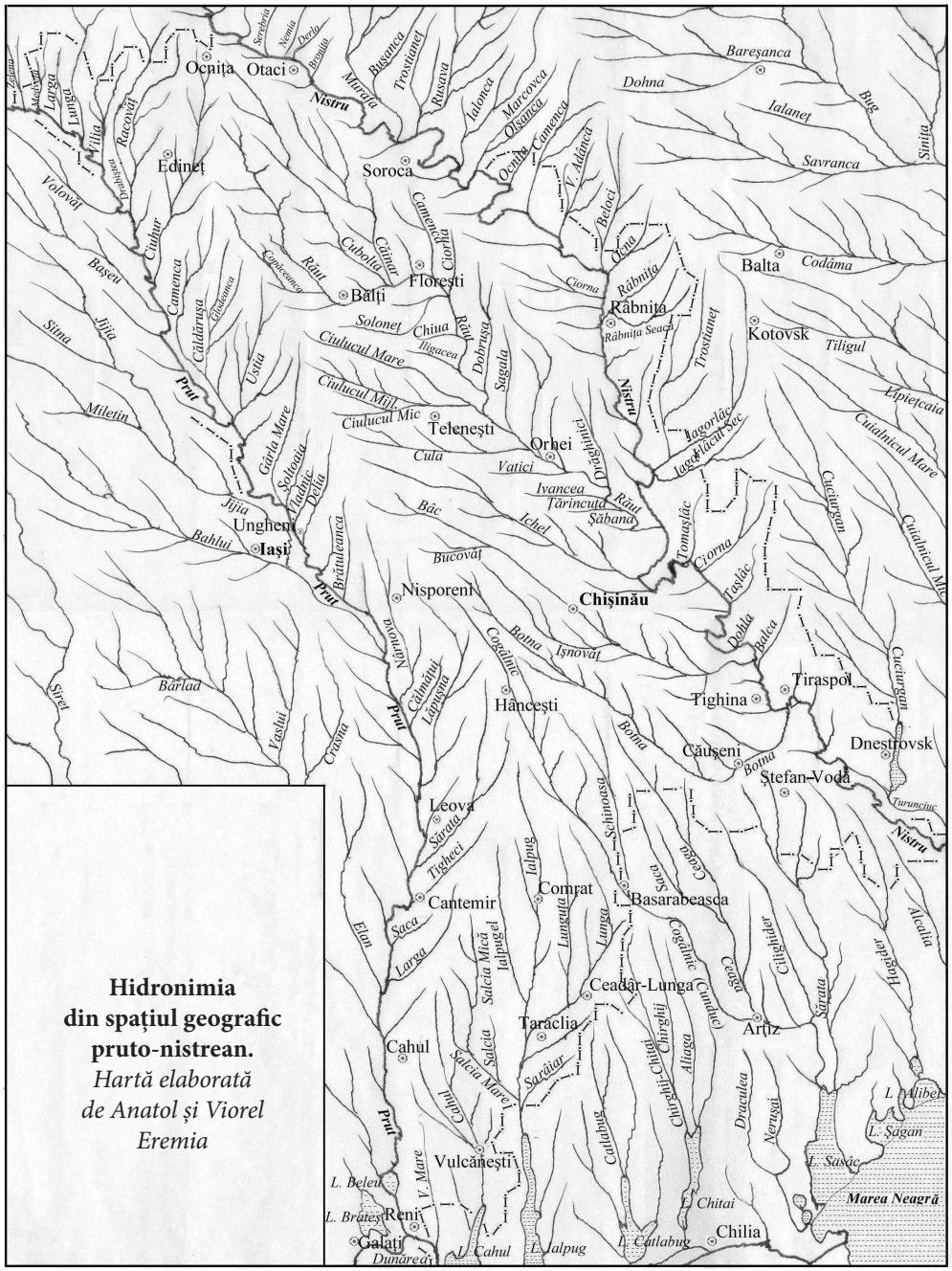
Principalii afluenți ai râului în această zonă sunt: Bistrițea, Kolodinițea, Strii, Svicea, Bolohivka, Lomnițea, Lukva, Iamnițea (pe dreapta), Demia, Svir, Gnila, Lipa, Zolota Lipa, Stripa, Seret, Zbruci, Smotrici, Ternava, Studenițea, Ușițea, Leadova, Nemia, Murafa, Rusava, Markovka, Olșanca (pe stânga). Aceștia, la rândul lor, dispun de afluenți mai mici (râulețe, pâraie).

Pe teritoriul Republicii Moldova râul străbate Podișul Moldovei de Nord, Podișul Nistrului, pe cursul superior și mediu, și Câmpia Nistrului inferior, pe cursul inferior al râului, până la vărsarea sa în Liman. Podișul Moldovei de Nord include subzonele colinare Podișul Hotinului, Podișul Ciuhurului Superior, Podișul Căinarului și Dealurile Ciulucurilor. Aici cele mai mari înălțimi ating cotele 300-350 m în partea de nord (Dealul Visoca – 317 m, Dealul Băxani – 340 m, Dealul Vădeni – 350 m) și 250-340 m în partea de sud (Dealul Rădoaia – 339 m). Podișul Nistrului se învecinează dinspre vest cu Câmpia Moldovei Centrale, ale cărei zone central-nordice le reprezintă Câmpia Bălților și Câmpia Sorocii, cu îngusta, dar întinsa Câmpie a Răutului [1, harta].



Bazinele hidrografice. Arealul pruto-nistrean.

BDD-A29253 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:43 UTC)



În limitele republicii, conform structurii geomorfologice a terenului şi caracteristicilor văii şi albiei râului, Nistru poate fi divizat convenţional în trei sectoare: cursul s u p e r i o r, de la s. Naslavcea (rn. Ocniţa) până la or. Camenca; cursul m e d i u, de la or. Camenca până la or. Grigoriopol; cursul i n f e r i o r, de la or. Grigoriopol până la s. Palanca (rn. Ştefan-Vodă).

Pe cursul s u p e r i o r, râul are lăţimea de 185-235 m, adâncimea – 2-5 m, viteza cursului apei fiind de 0,1-0,9 m/s. Valea râului, spre deosebire de partea montană şi premontană a bazinului, este mai puţin adâncă – 120 m, având însă maluri şi versanţi de asemenea abrupţi şi stâncoşi, aceştia alternând în aval cu cele de pietriş nisipos şi de argilă. Pe cursul m e d i u, valea râului îşi măreşte lăţimea de la 3 km până la 5 km (lângă or. Dubăsari). Lăţimea râului ajunge până la 250 m, adâncimea – 1-1,5 m, viteza cursului – 0,4-0,8 m/s. Pe valea Nistrului, între s. Mihailovca şi or. Dubăsari, este situat lacul de acumulare Dubăsari, construit în anul 1954. Dimensiunile lacului: lungimea (de la nord la sud) – 125 km, lăţimea de la 0,5 până la 1,5 km, adâncimea – până la 18 m, suprafaţa – 67,5 km^2. Pe cursul i n f e r i o r valea se lărgeşte şi mai mult, de la 4-6 km (lângă Grigoriopol şi Tighina) până la 20 km la vărsarea râului în Liman. Lăţimea medie a râului este de 80 m, maximă de 600 m, adâncimea – 2-4 m, iar în unele locuri – 8, 10 şi 12 m, viteza

BDD-A29253 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:43 UTC)

cursului de apă între 0,4 și 0,9 m/s [2, planşele hărţii topografice].

Până prin anii ’60-’70 ai secolului trecut, lunca inundabilă a Nistrului inferior era împresurată cu o sumedenie de lacuri şi bălţi: Balta Lată, Plosca, Voievodina, Râioasa, Ruptura, Iezerul, Rogojanca, Leasa, Bâtlăniţa, Sâmbătoiul, Căliana, Cernetea, Băltina, Cruhla, Baibolul, Ochiul Mării (pe dreapta râului), Potcoava, Crivozul, Ceplina, Groapa, Bistriţa, Cruşovata, Ochiul Boului, Crivenca, Jepşa, Lata (pe stânga râului). În prezent mai există doar câteva lăcuşoare în preajma comunei Tudora (rn. Ştefan-Vodă), iar pe stânga Nistrului – lacul de acumulare Cuciurgan, construit în anul 1963 (suprafaţa – 28 km^2) [3, AO].

De partea stângă a Nistrului, pe cursul inferior al râului Iagorlâc, este situată Rezervaţia ştiinţifică „Iagorlâc”, înfiinţată în anul 1988. „Rezervaţia a fost organizată în scopul păstrării şi studierii condiţiilor ecologice caracteristice bazinelor de apă din apropierea Nistrului. Ea include teritorii terestre (836 ha) şi acvatice (270 ha) în care au fost create condiţii favorabile pentru reproducerea animalelor şi plantelor” [4, p. 181]. Vegetaţia e reprezentată de specii de arbori mici şi de specii de fâneaţă.

În antichitate râul era cunoscut cu denumirile *Tyras* şi *Danaster (Danastris*). În sursele documentare medievale acestea apar cu formele: it. *Turlo,* rus. *Dnestr*, ucr. *Dnister*, *Dniestr*, rom. *Nistru* (regional *Nestru*). În hrisoavele moldoveneşti Nistrul e menţionat începând din prima jumătate a sec. al XV-lea. Actul de danie al lui Alexandru cel Bun din 10 iunie 1425 indică la Nistru câteva sate situate la obârşia Medvedei (Medvejei, afluent de dreapta Nistrului): Demiianăuţi, Zubreuţ, precum şi satul „unde este vătăman Stepan” [5, vol. I, pp. 136-137]. Râul Nistru şi balta Zagorna sunt menţionate în hrisovul din 23 ianuarie 1430 [5, vol. I, pp. 147-148]. Urmează şi alte menţiuni documentare din 1437, 1445, 1447, 1513, 1518, 1520.

Hidronimul *Nistru,* pornind de la forma sa antică *Danaster (Danastris)*, a fost explicat etimologic prin radicalele indo-europene *dan* – „râu” şi *-istr* – „curent repede de apă” (< *isro*, prin transformarea grupului fonetic *sr* > *str* în limba tracă). Deci, *Nistru* ar fi însemnat la origine „râu care curge repede”, avându-se în vedere, probabil, cursul său superior (montan). Din indoeurop. *istr (istro)* este dedus şi numele străvechi al cursului inferior al Dunării – *Istra* (gr. *Istros,* lat. *Ister*). Radicalul discutat poate fi recunoscut şi în structura unor apelative, în verbul din limba greacă *rheo* „a curge”, în termenii entopici din limbile slave: rus. şi bg. *струя* „curent de apă, şuvoi”, pol. *strumien* „pârâu, râuleţ”. Cu *Istra* par să fie înrudite etimologic hidronimele: bg. *Struma (Strimon)*, ucr. *Strii* (afluenţi ai râurilor Nistru şi Pripet). Alonimul rom. reg. *Nestru*, sub aspect fonetic, reproduce denumirea protoslavă *Дънъстръ* sau veche rusă *Днъстръ* [6, pp. 18-19; vezi şi 7, 8].

În scrierile literare Nistrul e descris detaliat, cu afecţiune: „Nistrul cel măreţ… curge printre stânci sculptate natural ca şi cum ar fi lucrate de mână de om… Valurile Nistrului… udă maluri cu pereţi stâncoşi, şi fluviul poartă război cu Febus, ca să prindă din razele lui, căci stâncile aplecate îi ascund cerul” (Miron Costin). „Nistru e o apă măreaţă, care curge limpede în albie stâncoasă. În cotu-i adânc tăiat, Soroca se înalţă în etaje de vile şi vii… La malul apei cetăţuia medievală a vechilor străji sorocene, care păzeau hotarul moldovenesc, doarme într-o netulburată şi adâncă melancolie” (Mihail Sadoveanu). „Pe malul drept, pe malul stâng / Livezi înfloritoare. / Bătrânul Nistru curge lin / La vale către mare. / Nu are valuri înspumate / Ca un bătrân ce este, / Domol şoptește ani la rând / A neamului poveste” (Emilia Plugaru).

Structura morfologică a terenului, condiţiile naturale şi climaterice locale au contribuit, în mod evident, la formarea şi dezvoltarea sistemului hidrografic din cuprinsul spaţiului geografic pruto-nistrean. În funcţie de aceşti factori s-au constituit zonele şi microzonele hidrografice respective. Conform reliefului, configuraţiei scoarţei terestre, se conturează zonele hidrografice ale principalelor râuri: Răut, Ichel, Bâc, Botna (de dreapta) şi Camenca, Râbniţa, Iagorlâc, Cuciurgan (de stânga).

Răutul este cel mai mare afluent al Nistrului şi cel mai mare râu care izvorăşte şi curge integral pe teritoriul Republicii Moldova. Îşi are izvoarele în apropierea s. Rediul Mare (rn. Donduşeni), la altitudinea de 180 m, şi se varsă în Nistru din dreapta lângă s. Ustia (rn. Dubăsari), la altitudinea de 12 m. Lungimea râului este de 286 km, suprafaţa bazinului de recepţie – 7 760 km^2, căderea nivelului apei – 168 m. Direcţia cursului: N→S→E→S→SE. Afluenţii principali: Recea (Copăceanca), Răuţel, Soloneţ, Chiua, Iligacea, Ciulucul Mare, Molovateţ, Cula, Vatici, Ivancea (pe dreapta), Cubolta, Căinar, Camenca, Ciorna, Dobruşa, Sagala, Cogâlnic, Drăghinici (pe stânga). Pe Răut sunt situate oraşele Donduşeni, Bălţi, Floreşti, Orhei.

Afluenţii Răutului, la rândul lor, colectează apele de pe văile mai multor râuleţe şi pâraie: Recea (Copăceanca) – Armanca, Şerpăria, Adânca, Poiana, Bulhacul, Căşăria, Lata; Răuţel – Urucui, Teioasa, Soloneţ, Hodoroaba, Hârtopul, Izvoare, Rădoaia; Chiua – Ciocăniţa, Seliştea, Ţiganca; Iligacea – Rădiul, Hârtopul, Prisaca; Ciulucul Mare – Bulhacele, Ciulucul Mic (cu Ciulucul de Mijloc), Cişmeaua, Capşa; Molovateţ – Valea Cânepii, Valea Florilor, Pogoanele, Valea Bozului; Cula – Hulboaca, Valea Odăii, Ursoaia, Dârnovăţul, Măgurele, Culişoara, Suduroaia, Priho-

BDD-A29253 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:43 UTC)

diștea, Cumpăna; Vatici – Mana, Valea Lupului, Radova, Chetrosul; Ivancea – Sărăturile, Seliștea, Valea Pădurii, Domneasca; Cubolta – Izvoare, Seliștea, Cruhleac, Valea Corbului, Valea Crucii, Cioara, Bularga, Zguriţa, Frumoasa; Căinar – Dumbrava, Valea Moșiei, Zgura, Rădoaia, Frumușica, Căinăruţul, Căldarea, Bolata; Camenca – Râpa Izvorului, Stoicani; Dobruşa – Rădiul, Valea Teiului, Odaia, Chetroasa, Chersacul; Sagala – Odaia, Coloniţa, Holmurile, Ţarina; Cogâlnic – Găinuşa, Roşcana, Valea Oii, Târşauca, Brazda, Budăiul; Drăghinici – Valea Teiului, Valea Cânepii, Salcia, Voroteţul, Valea Plopului.

Răutul dispune de vechi atestări documentare, începând cu anul 1436, când Ilie și Ștefan voievozi întăresc logofătului Oancea mai multe sate de pe acest râu: Procopinţi, Macicăuţi, Cozarăuţi și Fântâna Albă [5, vol. I, pp. 218-219]. De vechi atestări documentare dispun și unii afluenţi ai Răutului: Căinar (1528), Ciuluc (1629), Cogâlnic (1502), Cula (1436), Dobruşa (1437), Ivancea (1576), Molovateţ (1601), Soloneţ (1587) ș.a.

Ichelul este unul dintre cele opt râuri mari din republică, a cărui lungime depășește 100 km. Izvorăște la est de or. Cornești (rn. Ungheni), traversează teritoriul raioanelor Călărași, Strășeni și Criuleni pe o distanţă de 101 km și se varsă în Nistru lângă s. Coșerniţa (rn. Criuleni). Suprafaţa bazinului de recepţie – 814 km^2, volumul anual de apă – 20,5 mil. m^3. Direcţia: NV→SE. Altitudinea colinelor la izvoare – 407 m, la vărsare – 90 m, căderea nivelului de relief – 313 m. Afluenţii râului: Icheleţ, Suha, Hulpoaia, Voinova, Drăsliceni, Măgdăcești, Teleșeul, Gemenea, Blaja, Sămănanca, Sârnauca, Lunga, Scurta, Buzdugana, Valea Zăicanei, Rediul, Sărădnicul. Pe valea râului sunt situate 15 localităţi: Bularda, Onești, Greblești, Drăgușeni, Rădeni, Zamcioji, Logănești, Ratuș, Goian, Hrușova, Boșcana, Coșerniţa ș.a.

Prima menţiune documentară a Ichelului datează din 6 februarie 1430, forma de scriere a hidronimului fiind *Itchil* [5, vol. I, pp. 154-155]. Cu aceeași formă numele râului apare și în documentele de mai târziu: 1436, 1462, 1527, 1550 ș.a. De o mare vechime sau de o anumită vechime sunt și atestările afluenţilor săi: Teleșeu (1436), Voinova (1445), Sămănanca (1602), Suha (1607), Icheleţ (1754), Sârnauca (1764).

Bâcul traversează partea centrală a Republicii Moldova, parcurgând teritoriul raioanelor Călărași, Strășeni, mun. Chișinău, Anenii Noi. Izvorăște lângă s. Temeleuţi (rn. Călărași) și se varsă în Nistru din dreapta la s. Gura Bâcului (rn. Anenii Noi). Lungimea cursului de apă este de 155 km, bazinul de recepţie – 2 150 km^2, debitul de apă 3 m^3/s. În valea râului, la nord de or. Chișinău, se află lacul de acumulare Ghidighici. În aval de lac, în preajma satului Vatra, râul curge printr-un defileu îngust și stâncos denumit *Cheile Bâcului*. Colinele din apropierea râului ating cotele 400-430 m la izvoare, 150-180 m pe cursul mediu și 40-50 la vărsare. Căderea altitudinii de relief – 380 m.

Pe parcurs, râul acumulează apele multor râuleţe, pâraie și de pe unele văi cu pâraie: Strâmba, Cotova, Vrabia, Vătămăneasa, Seliștea, Budăiul, Tâncăul, Pojarna, Adânca, Pituşca, Călduroasa, Ruginoasa, Bucovăţ, Valea Pietrei, Târgoliștea (Trigoliștea), Vălicica, Tutoveni, Saca, Râmnicul, Fundacul, Işnovăţ, Schinoasa, Împuţita, Albineţul, Calintir (Calinder), Colacul, Hatmana, Sărăcuţa, Nisipăria, Roșia, Cobusca ș.a.

Menţiunile documentare ale hidronimului *Bâc* datează începând cu prima jumătate a sec. al XV-lea. Râul este amintit ca semn de hotar în hotarnica moșilor Miclăușeni, Lozova și Sadova din 25 aprilie 1420 [5, vol. I, pp. 67-68]. Menţiunile ulterioare sunt din 1436, 1438, 1448, 1466 ș.a. Dispun de vechi atestări documentare și denumirile unor afluenţi: *Bucovăţ* (1420), *Pituşca* (1420), *Işnovăţ* (1429), *Cotova* (*Cotovţea,* 1436), *Roşia* (1667) ș.a.

Botna**,** râul care traversează partea central-sudică a republicii, izvorăște la nord de s. Horodca (rn. Ialoveni), curge pe teritoriul raioanelor Ialoveni și Căușeni și se varsă în Nistru la s. Chiţcani (rn. Căușeni). Lungimea – 152 km, suprafaţa bazinului – 1 540 km^2. Direcţia cursului de apă: NV→SE→E→NE. Cotele de înălţime: 340 - 375 m la izvoare, 50 - 80 m – la vărsare. Căderea cotei de relief – 295 m. Pe valea râului sunt situate localităţile: Horodca, Ulmu, Văsieni, Ruseștii Noi, Bardar, Costești, Zâmbreni, Horești, Gangura, Căinari, Sălcuţa, Zaim, or. Căușeni, Chircăiești ș.a.

Afluenţii principali ai râului: Târnauca, Comoara, Vălcineţ, Hultura, Valea Lupului, Vișina, Potolinca, Valea Cornului, Carpăna, Sâcâita, Șugubaţa, Strestioara, Vâlcele, Ţanca, Larga, Chetroșica, Văgăuna, Valea Mare, Mișiliderea, Botnișoara, Căinarul, Opărita, Valea Podului, Ciocana, Tulea ș.a. Pe Botna au fost construite trei lacuri de acumulare mari, lângă satele Ulmu, Costești și Răzeni.

Prima menţiune documentară a denumirii râului Botna este din 1429. La 10 februarie 1429, Alexandru cel Bun dăruiește cneaghinei Marena câteva sate la Botne [5, vol. I, p. 124-125]. Sunt de remarcat și menţiunile din 1431, 1439, 1443, 1448 ș.a. Documentele istorice atestă de timpuriu și denumirile afluenţilor: Târnauca (1420), Gangura (1528), Vălcineţ (1545), Botnișoara (1770), Vișina (1784) ș.a.

Râurile de stânga Nistrului izvorăsc din cuprinsul Podișului Podoliei și curg pe teritoriul Ucrainei și Republicii Moldova. Cele mai mari dintre ele au lungimea între 50 și 110 km.

Camenca își are izvoarele în apropierea s. Holubece (rn. Krâjopil), la altitudinea de 260 m, curge spre sud-

BDD-A29253 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:43 UTC)

vest și se varsă în Nistru la or. Camenca. Are lungimea de 52 km, bazinul de recepţie – 403 km^2. Alimentaţie mixtă (din izvoare, nivală și pluvială). Cursul râului este aproape rectiliniu și cu puţini afluenţi: Mafteica, Valea Pădurii, Valea Izvoarelor, Mălina, Odaia, Puhoina. Figurează pe hărţile topografice din sec. XVII–XIX.

Râbniţa își începe cursul de prin nişte văi din apropierea s. Petrivca (rn. Codâma), curge spre sud-vest, apoi spre vest și se varsă în Nistru la or. Râbniţa. Lungimea râului – 56 km, suprafaţa bazinului – 419 km^2. Alimentare mixtă. Albia râului e puţin şerpuitoare și cu puţine ramificaţii: Râbniţa Seacă, Crasneanca, Vârlanova Balca, Cobasna, Valea Satului. Pe hărţile topografice este notat începând din sec. al XVIII-lea.

Iagorlâcul izvorăște de pe versantul sudic al Podișului Podoliei, la est de s. Slobidka (rn. Codâma), și se varsă în Nistru lângă Goian (rn. Dubăsari). Are lungimea de 77 km, suprafaţa bazinului de recepţie – 1 590 km^2. Principalii afluenţi: Dubău, Machitra, Trostineţ, Litvina, Valea Cânepii, Valea Morii, Japca, Hârtopul. Figurează pe hărţile topografice din sec. XVIII–XIX.

Cuciurganul este afluentul de stânga Nistrului cu cea mai mare lungime – 110 km. Izvorăște la est de s. Vladimirovca (rn. Krasni Okni), curge spre sud și se varsă în limanul Cuciurgan la s. Pervomaisc (rn. Slobozia). Albia râului este puţin adâncă și cu puţine ramificaţii: Dubca, Andriaşevca, Cremenea, Maţarinca. Suprafaţa bazinului de recepţie – 2 420 km^2. Limanul are lungimea de 15 km, lăţimea – 0,5-3 km, adâncimea medie – 3 m, suprafaţa – 28 km^2. Printr-o gârlă comunică cu braţul Turunciuc al Nistrului. Centrala electrică de pe ţărmul limanului a fost construită în anul 1964.

Nistru dispune și de o sumedenie de afluenţi mai mici, ale căror văi se deschid direct în valea râului: Chetrosul (9 km), Hlibicioc (10 km), Zastânca (10 km), Racovăţ (17 km), Cereşnovăţ (15 km), Cuşmirca (28 km), Ciorna (40 km), Rezina (32 km), Tohatin (28 km), Sămănanca (12 km), Străstineţul (17 km), Ştiubeiul (20 km) (pe dreapta); Frunzăuca (10 km), Ocniţa (31 km), Gnilaia Balca (11,5 km), Gârla (11 km), Vălicica Albii (10 km), Valea Adâncă (30 km), Hluboca (11 km), Beloci (34 km), Ocna (32), Iagorlâcul Sec (40 km), Tomaşlâc (23 km), Ciorna (25 km), Şliodora (20 km), Comarova Balca (40 km), Crasna (28 km) (pe stânga).

Bazinul hidrografic al Nistrului este situat în regiunea de vegetaţie de stepă și silvostepă. Podișul Moldovei de Nord și Podișul Nistrului sunt acoperite de păduri în proporţie de 13 la sută. Pe cursul superior al râului, de dreapta, prezenţi sunt, în primul rând, codrii Sorocii. În continuare spre sud se întâlnesc păduri izolate și crânguri de podiș, cu arbori de stejar, gorun, frasin, carpen, fag, arţar, jugastru etc., precum și desișuri de arbuști de diferite specii. Vegetaţia văii râului o alcătuiesc pădurile de luncă cu arbori de plop, ulm, salcie. În câmpia Bălţilor și stepa Bugeacului predomină speciile de plante ierboase: negara, păiușul, salvia, mohorul, albăstriţa etc. Pentru lunca Nistrului sunt specifice comunităţile vegetale de stuf, papură, rogoz, pipirig. Pe imense terenuri agricole se cultivă plante cerealiere, tehnice, legumicole, pomi fructiferi și, cu precădere în zonele sudice, viţa-de-vie.

Bogată și variată este fauna din cuprinsul bazinului hidrografic nistrean. Pădurile găzduiesc cele mai numeroase specii de animale și păsări: căprioara, mistreţul, vulpea, bursucul, veveriţa; grangurul, mierla, cucul, privighetoarea, piţigoiul etc. În zonele de câmpie și stepă vieţuiesc: iepurele, ţistarul, hârciogul; ciocârlia, prepeliţa, potârnichea etc.

Aspectele vieţii materiale și spirituale ale oamenilor, diversele evenimente și fapte din cadrul societăţii, precum și particularităţile reliefului, florei și faunei – toate și-au găsit reflectare în nomenclatura topică locală și, implicit, în hidronimia ţinutului, în denumirile de râuri, lacuri, bălţi, izvoare etc. În funcţie de structura de origine l e x i c a l – s e m a n t i c ă hidronimele, în cazul nostru numele de ape curgătoare, pot fi clasificate în următoarele două categorii principale: t o p o g r a f i c e și s o c i a l - i s t o r i c e.

Hidronimele t o p o g r a f i c e se referă la tipul și caracteristicile fizico-geografice și naturale ale obiectelor hidrografice. Ele au ca bază de formare diferiţi termeni geografici, precum și unele cuvinte obișnuite din lexicul comun. Termenii geografici pot fi unităţi lexicale ce ţin de fondul literar al limbii, elemente terminologice cunoscute și folosite de majoritatea vorbitorilor (*râu, pârâu, gârlă* etc.), dar și unităţi lexicale ce aparţin vocabularului regional sau dialectal, acestea având un spaţiu de circulaţie limitat, o întrebuinţare restrânsă, locală (*bulbuc, hamzău, sel, plângău* etc.). În literatura de specialitate, ultimele sunt calificate ca *entopice*, termen căruia îi corespund echivalentele sinonimice: *apelative topice, termeni entopici, termeni geografici populari.*

Denumirile topografice referitoare la tipul apelor curgătoare pot fi grupate în câteva subcategorii: a) denumiri de ape cu debit permanent: *Gârla*, *Gârlele Pruteţului*, *Pârâul*, *Plângău* (*plângău* „fir de apă curgătoare”), *Râul Negru, Şovăţul* (șovăţ „mică apă curgătoare”), *Valea Mare, Văile;* b) denumiri de ape cu debit temporar (din ploi și zăpezi): *Puhoiul, Puhoina, Râpa Adâncă, Râpile de pe Coastă, Selul* (*sel* „șuvoi de apă provenită din ploi”), *Șiroaiele*, *Șuvoiul*; c) denumiri de ape care seacă vara: *Pârâul Sec, Saca, Secătura, Suha, Suhodolul, Valea Seacă;* d) denumiri de ape care indică sursa de alimentare: *Budăiul* (*budăi* „izvor”, „fântână”), *Buduroiul* (*buduroi* „izvor puternic”), *Cișmeaua,*

BDD-A29253 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:43 UTC)

Fântâniţa, Izvorul, Izvoarele, Ocna, Ocniţa (*ocnă* „izvor cu debit mare de apă"), *Şipotul*, *Şipotele*, *Vâna de sub Mal* (*vână* „izvor puternic").

În câteva subcategorii se grupează şi topograficele care denumesc caracteristicele fizico-geografice şi naturale ale obiectelor hidrografice: a) dimensiunile de lungime, lăţime şi adâncime: *Lunga, Lunguţa; Larga, Lărguţa, Lata; Strâmta, Îngusta; Adânca;* b) aspectul exterior (forma, culoarea): *Cârjoaia, Cotita, Rătunda, Strâmba, Şerpuita; Alba, Cernita, Galbena, Neagra, Roşia;* c) însuşirile apei (biologice, chimice, gustative, olfactive): *Amara, Dulcea, Împuţita, Pucioasa, Putreda, Râioasa, Sărata;* d) însuşiri şi calităţi climaterice: *Arsa, Călduroasa, Ferbintea, Friguroasa, Geroasa, Opărita, Recea;* e) structura şi însuşirea solului: *Anina, Aninoasa (anină* „nisip"), *Chetroasa, Chetrosu, Hlina, Huma, Lutoasa, Nămoloasa, Nisipoasa, Tinoasa;* f) particularităţile de relief: *Găunoasa, Găvănul, Gropana, Hârtopul, Măgurele, Râposul, Ruptura, Văgăuna, Văioaga;* g) oiconimice, provenite de la numele localităţilor din vecinătate sau de care aparţin, de la numele unor habitate umane temporale, construcţii, acareturi etc.: *Căşăria, Chiua, Odaia, Pârâul Copăcenilor, Prisaca, Standoala, Tutoveni, Valea Chetrosului, Valea Drăslicenilor, Valea Morii, Valea Satului, Valea Stânei, Valea Stoicanilor, Vărăriile, Velniţa;* h) floronimice (fitonimice), referitoare la vegetaţia mediului ambiant: *Bostănăria, Carpăna, Curecheria, Rădiul, Salcia, Schinoasa, Scumpia, Strestioara, Teioasa, Valea Bozului, Valea Cânepii, Valea Cornului, Valea Răchiţilor, Valea Teiului;* i) faunonimice (zoonimice), care vizează unele specii de animale şi păsări din mediul ambiant: *Căpriţa, Cioara, Hulpăria, Năgâţăria, Răcăria, Şerpăria, Valea Bursucului, Valea Corbului, Valea Lupului.*

Hidronimele s o c i a l - i s t o r i c e pot fi grupate, de asemenea, în câteva subcategorii: a) etnonimice, denumirile care indică proprietatea sau apartenenţa obiectelor desemnate la o persoană sau la un grup de persoane de altă etnie: *Armanca, Căzăciţa, Fântâna Rusului, Lipovanca, Pârâul din Pădurea Nemţilor, Râpa Moscalului, Valea Ruşilor;* b) antroponimice, care indică în general proprietatea sau apartenenţa personală a obiectelor desemnate: *Fântâna lui Oprea*, *Fântâna Pălămarului*, *Gherasimoaia, Moşoaia, Râpa Creţului;* c) sociale, arătând proprietatea sau apartenenţa obiectelor desemnate la un grup sau la o categorie socială de oameni: *Izvorul Călugărilor, Ocna Răzăşilor, Ocna Ţăranilor, Râpa Răzăşilor;* d) profesionale, evocând ocupaţiile sau îndeletnicirile locuitorilor: *Fântâna Chetrarilor, Izvorul Ciobanului, Râpa Pădurarului, Valea Cărăuşilor;* e) psihologice, denumiri ce ţin de credinţe, superstiţii: *Fântâna Sfinţii Părinţi, Fântâna Zânelor, Hărăpoaica, Izvorul de la Icoane, Izvorul Maicii Domnului, Strigoaica, Râpa Dracilor, Valea Urieşului, Zmăoaica;* f) ocazionale, referindu-se la diferite evenimente, fapte şi întâmplări cu caracter local: *Căznita, Detunată, Dijma, Flămânda, Pojarna, Sărăcuţa, Sătula, Sâcâita, Spânzurata.*

Sub aspect d e r i v a ţ i o n a l, hidronimele reprezintă la origine formaţii s i n t e t i c e şi a n a l i t i c e. Sintetice sunt denumirile cu structură simplă (primare, derivate), iar analitice denumirile compuse din două sau mai multe cuvinte. Simple primare sunt hidronimele ce reproduc intact cuvintele etimoane: *Balta, Budăiul, Gârla, Izvorul, Lacul, Pârâul* etc. Hidronimele, care pe lângă temă sau cuvântul de bază conţin şi unele elemente formative (prefixe, sufixe), sunt considerate simple derivate: *Băltiţa, Fântâniţa, Gârlişoara, Izvoraşul, Pârâuţul* etc. Cele mai productive sufixe utilizate la formarea hidronimelor sunt *-ac, -aş/-eş, -iţă, -uş, -uţ.*

Compusele hidronimice constau de obicei dintr-un substantiv în nominativ şi un substantiv în genitiv sau acuzativ: *Balta Satului, Gârla Izvorului, Valea Pădurii; Fântâna din Câmp, Izvorul de sub Stâncă, Lacul cu Rogoz;* dintr-un substantiv şi un adjectiv: *Barcul Mare, Pârâul Sec, Valea Adâncă;* dintr-un substantiv precedat de o prepoziţie: *La Izvor, Pe Baltă;* dintr-un numeral şi un substantiv: *Două Şipote, Şapte Fântâni* etc. Unele formaţii compuse constau dintr-o înşiruire de cuvinte: *Fântâna lui Duca de pe Valea Frumoasei, Iazul de sub Pădurea Cunilei, Lacul cu Sălcii din Lunca Bâcului.*

Majoritatea hidronimelor din spaţiul pruto-nistrean reprezintă la o r i g i n e formaţii onimice româneşti, alcătuite fiind din unităţi lexicale şi elemente formative proprii limbii române. Dat fiind că acest teritoriu, în diferite perioade istorice, a fost locuit şi de alte populaţii, în nomenclatura hidrografică locală au pătruns şi denumiri de altă origine (slave, turcice etc.).

Slave (vechi ruseşti sau vechi ucrainene) sunt numele de râuri: *Bucovăţ* (< *бук* „fag" + suf. *-овец)* – „râul de pe valea cu fagi", „râu într-o regiune de pădure cu copaci de fag"; *Camenca* (< *камень* „piatră" + suf. *-ка)* – „râu cu albie de roci calcaroase", „râu într-o regiune cu sol pietros"; *Ciorna* (< *черный,* fem. *черна* „negru, neagră"*)* – „râu cu apă neagră (înnegrită, murdară)"; *Crasna* (< *красный,* fem. *красна* „roşu, roşie", eventual din *красен,* fem. *красна* „frumos, frumoasă") – „râu pe o vale cu sol de argilă roşie" sau „râu pe o vale pitorească, cu aspect plăcut, atrăgător"; *Işnovăţ* (< ist. *Vişновăţ* < *вишня* „vişin" + suf. *-овец)* – „râul de pe valea cu vişini"; *Racovăţ* (< *рак* „rac" + suf. *-овец)* – „râu cu (bogat în) raci"; *Râbniţa* (< *рыба* „peşte" + suf. *-ница)* – „râu cu (bogat în) peşte"; *Suhaia Balca* (< *сухой,* fem. сухая „uscat" + *балка* „vale"*)* – „valea seacă" etc. [9, pp. 17-22].

BDD-A29253 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:43 UTC)

Cele mai vechi nume de râuri turcice ne-au rămas de pe urma cumanilor (sec. XI): *Bâc* (< *büük* „mare”, „lung”) – „râu pe o vale mare, lungă”; *Căinar* (< *kaynar* „izvor”) – „râul de pe valea cu izvoare”; *Cula* (< *kul/kula* „vale”) – „râul de pe vale”; *Iagorlâc* (< ägrilik „strâmb, cotit”) – „râu pe o vale strâmbă” sau „râu cotit”. Tătaro-nogaice sunt microtoponimele: *Acmanghita* (< *ak* „alb” + antrop. *Manghit*), *Batacul* (< *batak* „baltă”, „mlaștină”), *Bugaz* (< *boğaz* „locul de vărsare a unui râu; gură de râu”), *Curuderea* (< *kuru* „uscat”, „sec” + *dere* „vale, curs de apă”, „pârâu”), *Ghiolgiuc* (< *gölgük* „lac mic”), *Iriderea* (< äiri/*iri* „strâmb” + *dere* „vale”, „curs de apă”, „pârâu”), hidronimul însemnând „(vale) strâmbă”, „(pârâu) cotit”), *Sazlâk* (< *sazlik* „baltă cu stuf”, „stuhărie”) [10, pp. 38-45].

Nu se exclude ca unele hidronime alogene să reprezinte la origine denumiri traduse în limbile respective după cele românești propriu-zise: *Chetrosu* > *Kamenka, Neagra* > *Ciorna, Roșia* > *Krasna, Saca* > *Suha, Valea Sacă* > *Kuruderea, Valea Strâmbă* > *Iriderea.*

Studiul hidronimiei prezintă interes sub toate aspectele cunoașterii: lingvistic, geografic, istoric, social, etnocultural etc. Numele proprii de ape sunt cuvinte și, ca toate cuvintele, pentru a stabili raporturile lor cu realităţile obiective, sunt studiate în primul rând din punct de vedere lingvistic: etimologic, lexical, derivaţional, semantic, funcţional. Sub aspect geografic, denumirile topografice prezintă interes prin faptul că denumesc obiecte fizico-geografice și redau însușirile și calităţile lor proprii. Pentru istorici, etnografi, sociologi etc. nomenclatura topică constituie o adevărată arhivă care păstrează diverse informaţii din cele mai vechi timpuri. Aceasta pentru că în toponimie și implicit în hidronimie și-au găsit reflectare principalele momente din viaţa materială și spirituală a oamenilor, ocupaţiile, datinile, obiceiurile, credinţa. Toponimia reprezintă imaginea obiectivă a realităţilor din societate și natură. Prin numele proprii de locuri și localităţi pământul prinde grai, își dezvăluie tainele de secole și milenii.

BIBLIOGRAFIE

1. Republica Moldova. Harta fizică. Chișinău, 1998. Autor N. Boboc.
2. Топографическая карта Молдавии. Географическое описание. Moscova, 1981.
3. Arhiva onomastică (AO) a Institutului de Filologie (fondată pe baza anchetelor toponimice de teren efectuate în anii 1968–2014).
4. Râmbu N. Geografia fizică a Republicii Moldova. Chișinău, 2001.
5. Documenta romaniae historica. A. Moldova. București, vol. I, 1975 și urm.
6. Eremia A. Unitatea patrimoniului onomastic românesc. Chișinău, 2001.
7. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. Moscova, vol. I, 1971.
8. Трубачев О. Н. Названия рек правобережной Украины. Moscova, 1968.
9. Eremia A. Tainele numelor geografice. Chișinău, 1986.
10. Eremia A. Graiul pământului. Chișinău, 1981.



Lică Sainciuc. *Povestea lui Harap Alb* de Ion Creangă. Copertă. Hârtie, calcugravură, 2015.

BDD-A29253 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:43 UTC)